

РЕЦЕНЗІЯ

доктора архітектури, професора Яценка Віктора Олександровича
на дисертаційну роботу Михіденко Марти Олександрівни
**«Принципи функціонально-планувальної організації сільських територій у
приміській зоні м. Києва»,**
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 19 - Архітектура та будівництво,
за спеціальністю 191 - Архітектура та містобудування

Детальне вивчення дисертації Михіденко Марти Олександрівни «Принципи функціонально-планувальної організації сільських територій у приміській зоні м. Києва» дозволяє зробити узагальнені висновки стосовно актуальності, достовірності та обґрунтованості основних теоретичних положень, висновків та рекомендацій, наукової новизни, практичного значення та рівня оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки питання збалансованого розвитку пері-урбаністичних територій потребує нових науково обґрунтованих підходів, особливо в умовах трансформації просторового устрою України.

Авторка демонструє високий рівень аналітичного мислення, глибоке опрацювання джерел, методологічну грамотність, володіння сучасними інструментами дослідження, зокрема, геоінформаційними технологіями.

Об'єктом дослідження є сільські території приміської зони Києва.

Предметом дослідження визначено принципи функціонально-планувальної організації сільських територій приміської зони Києва.

Наукова новизна роботи полягає у запропонованих авторкою підходах до типології сільських територій, оновленні моделі приміської зони Києва, а також у побудові моделей просторової організації на прикладі реальних населених пунктів.

Результати мають як теоретичну, так і практичну цінність та можуть бути застосовані в проектуванні, управлінні територіями, оновленні містобудівної документації та в освітній сфері.

Обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації побудовано на аналізі 274 наукових та нормативно-технічних джерел, які включають вітчизняні та закордонні наукові праці, публікації, законодавчі документи. Ґрунтовно вивчено історичний розвиток сільських територій, доповнено термінологічну базу власними запропонованими визначеннями. Вивчено закордонний та вітчизняний досвід функціонально-планувальної організації сільських територій та улаштування приміських зон найкрупніших міст. В ході дослідження авторка застосовувала загальнонаукові та спеціальні архітектурні методи, в тому числі й експериментальне та концептуальне проектування в межах власного дослідження. Результатом дослідження стали запропоновані принципи проектування, а також практичні рекомендації щодо організації просторового розвитку при взаємодії найкрупнішого міста та прилеглих сільських територій в сучасних умовах.

Достовірність основних положень роботи підтверджується:

- проведенням комплексного критичного аналізу теоретичних та практичних джерел по даній тематиці та темам, що дотичні до неї, та отриманим в ході аналізу результатів;
 - використанням загальнонаукових та спеціалізованих архітектурних методів, зокрема, методу експериментального проектування, в ході якого здобувачці вдалось визначити конкретні проєктні пропозиції з функціонально-планувальної організації;
 - вдалою апробацією основних теоретичних положень дисертаційного дослідження у публікаціях у фахових рецензованих виданнях, у міжнародному журналі, що індексується в Scopus, доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях та впровадженні цих положень в навчальний процес з дисципліни «Архітектурне проектування».
- Згадані вище аргументи дозволяють зробити висновок про те, що отримані результати дослідження є достовірними та науково обґрунтованими, а також відповідають заявленим в дослідженні меті та завданням.

Наукова новизна одержаних результатів:

У дисертації одержано низку науково обґрунтованих результатів, що характеризуються новизною як у теоретичному, так і прикладному аспектах. Зокрема:

- запропоновано визначення меж приміської зони м. Києва за сучасним адміністративно-територіальним устроєм з урахуванням меж територіальних громад;
- уточнено понятійно-термінологічний апарат, пов'язаний із функціонально-планувальною організацією сільських територій, що дозволяє сформулювати єдину методичну основу для подальших наукових і прикладних досліджень;
- розроблено типологію сільських територій у приміській зоні Києва за критеріями віддаленості, функціонального призначення та взаємодії з міським ядром агломерації;
- запропоновано модифікацію поясної моделі, адаптовану під організацію сільських територій приміської зони Києва, яка враховує просторово-функціональні та соціоекономічні особливості розвитку територій;
- створено функціонально-планувальні моделі на прикладі поясного розташування територіальних громад, конкретних сіл (Пірнове, Ровжі), з використанням ГІС-технологій, що демонструє можливість адаптації дослідження до практичної реалізації;
- розроблено рекомендації щодо впровадження ГІС-технологій у процес планування сільських територій, включаючи правові, фінансові та організаційні механізми.

Таким чином, наукова новизна дисертації полягає у створенні цілісної теоретико-прикладної основи для модернізації просторового планування сільських територій у приміських зонах великих міст, що є важливим внеском у розвиток вітчизняної архітектурно-містобудівної науки.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що її результати можуть бути безпосередньо використані у сфері просторового планування, управління територіальним розвитком і містобудівного проектування, зокрема:

- у процесі формування комплексних планів просторового розвитку територіальних громад, із врахуванням функціональної диференціації сільських територій;

- для оновлення та вдосконалення генеральних планів сільських населених пунктів, зокрема тих, які враховує запропонована поясна модель приміської зони;
- у діяльності органів місцевого самоврядування – для підвищення ефективності управління сільськими територіями, з урахуванням їхнього функціонального потенціалу та викликів сталого розвитку;
- у туристичній сфері – для формування нових тематичних маршрутів, збереження локальної ідентичності, активізації місцевих економік та залучення інвестицій;
- в освітньому процесі закладів вищої освіти архітектурно-містобудівного, географічного та екологічного профілю – як ілюстративний та методологічний матеріал для курсів із просторового планування, урбаністики та сталого розвитку територій;
- для вдосконалення Державних будівельних норм.

Таким чином, результати дослідження мають виражену прикладну цінність і можуть бути реалізовані як на локальному, так і на міжрегіональному та освітньо-науковому рівнях.

Оцінка наукових публікацій.

В ході роботи над дослідженням було опубліковано 5 друкованих одноосібних статей і одна у співавторстві. Дані статті розкривають загальні теоретичні положення дисертаційного дослідження та були опубліковані у фахових виданнях України категорії «Б» і одна стаття у співавторстві опублікована у науковому журналі, що індексується в базі Scopus. Крім того опубліковано 13 тез та 2 доповідей, що увійшли до збірок матеріалів науково-практичних конференцій.

Здобувачка має достатню кількість та якісь публікацій, що відповідають вимогам п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Оцінка змісту, стилю й мови дисертації, її завершеності та оформлення.

Представлене дисертаційне дослідження складається із анотації українською та англійською мовами, списку публікацій, термінологічного словника, списку скорочень, вступу, трьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Результати дослідження викладені на 213 сторінках, включаючи основну текстову частину дисертації зі 188 сторінок, 39 сторінок ілюстрацій, 30 сторінок списку використаних джерел (274 найменувань), а також додатки на 24 сторінках, з них 2 сторінки сертифікатів конкурсів і 1 сторінка довідки впровадження результатів дисертації. Дослідження є завершеною науковою працею, викладеною відповідно до вимог щодо оформлення, стилю та мови наукової праці.

У вступі окреслено загальні положення дослідження, наведена актуальність дослідження, проаналізовано основну проблематику та наукові джерела за темою дослідження й дотичних напрямів. Розкрито об'єкт та предмет дослідження, окреслено мету та задачі дослідження, представлено наукову та практичну новизну. Основний текст дисертації побудований на основі логічно взаємопов'язаних розділів. **У першому розділі** проведено системний аналіз теоретичних та практичних підходів до функціонально-планувальної організації сільських територій у приміських зонах.

Окрема увага приділена аналізу сучасного стану наукових досліджень, уточненню термінології, історичним аспектам формування сільського середовища, а також досвіду інших країн: Великої Британії, країн ЄС та Китаю.

Другий розділ містить обґрунтування методичних засад дослідження, аналізує сучасний стан сільських територій Київської приміської зони, пропонує власну типологію та модифікацію поясної моделі їхньої організації. Авторка здійснила комплексну діагностику на основі ГІС-аналізу, статистики та SWOT-підходу, що свідчить про глибину аналітичного інструментарію.

У третьому розділі викладено принципи функціонально-планувальної організації сільських територій, запропоновано функціонально-планувальні моделі на прикладі конкретних сільських та селищних територіальних громад, та конкретних населених пунктів, а також надано рекомендації щодо їх впровадження із використанням ГІС-технологій. Важливою є спроба сформулювати практичні інструменти реалізації запропонованих моделей на рівні територіальних громад, із урахуванням організаційних, правових та фінансових аспектів.

Мова дисертації відповідає нормам наукового стилю: текст чіткий, термінологічно точний, добре структурований. Авторка дотримується академічної доброчесності, джерела коректно цитуються, наукові положення аргументовані.

Графічне та ілюстративне оформлення є доречним і змістовно доповнює текстову частину. Моделі, таблиці, схеми та карти розміщено послідовно, частина з них має потенціал для використання у практиці планування та освітньому процесі. Варто відзначити актуальність використання ГІС-підходів і власних візуалізацій.

Узагальнюючи, слід зазначити, що робота є **завершеним самостійним науковим дослідженням**, яке вирішує актуальну наукову проблему, демонструє високий рівень аналітики та здатність автора до розробки практично орієнтованих рішень у сфері просторового планування сільських територій у приміських зонах.

До основних здобутків дослідження доцільно віднести:

- уперше визначені межі приміської зони м. Києва з урахуванням сучасного адміністративно-територіального устрою та меж територіальних громад, що дозволяє перейти до актуалізованого підходу у просторовому плануванні;
- систематизовано та уточнено терміни й поняття, пов'язані з функціонально-планувальною організацією сільських територій, що дозволяє закласти підґрунтя для єдиної методологічної бази досліджень у цій сфері;
- запропоновано типологізацію та поясну модель сільських територій у структурі приміської зони, з урахуванням віддаленості, функціональної ролі та потенціалу розвитку;
- розроблено функціонально-планувальні моделі для сільських територій приміської зони м. Києва;
- обґрунтовано практичні рекомендації щодо впровадження запропонованих моделей, зокрема, через систему організаційних, правових та фінансових механізмів на рівні територіальних громад;
- виявлено потенціал розвитку сільських територій як важливої складової сталого просторового розвитку агломерацій, у тому числі в контексті залучення інвестицій, розвитку туризму та збереження локальної ідентичності.

Дискусійні положення, зауваження та побажання:

1. **Обмежена кількість порівняльних таблиць.** У першому розділі, попри глибину аналізу зарубіжного досвіду, доцільно було б доповнити матеріал порівняльними таблицями (наприклад, щодо підходів до зонування, управління, участі громад тощо), що полегшило б сприйняття аналітичного матеріалу.
2. **Формалізація критеріїв типології.** Запропонована авторкою типологія сільських територій у другому розділі є цінною, однак бажано було б чіткіше представити набір критеріїв у табличній або матричній формі. Це підвищило б рівень її уніфікованості й можливість застосування в інших регіонах.
3. **Розширення порівняльної бази аналізу.** У підрозділі 1.4 першого розділу (с. 69) доцільним виглядало б доповнення огляду зарубіжного досвіду аналізом практики функціонально-планувальної організації приміських зон Франції, з огляду на її розвинену систему регіонального та міжмуніципального планування, а також широке використання інструментів просторової координації.
4. **Візуальна репрезентація даних.** Деякі аналітичні матеріали, зокрема результати SWOT-аналізу територіальних громад та показники демографічної динаміки, доцільно було б додатково подати у вигляді графічної візуалізації, що сприяло б більш цілісному сприйняттю комплексної інформації та підвищенню інформативності дослідження.
5. **Врахування змін під час воєнного стану.** В умовах воєнного конфлікту в Україні змінюється логіка просторових пріоритетів, мобільності, функціональності територій. Було б актуальним окреслити, які виклики або адаптації моделей можливі у таких умовах.
6. Використання україномовного оформлення візуальних матеріалів. В окремих ілюстраціях (1.6, 1.7, 1.9) присутні англійські підписи, які варто було б подати українською мовою відповідно до вимог дисертаційного оформлення.
7. **Поглиблення інтеграції громад у процеси планування.** Варто було б більше розкрити роль місцевих громад у процесах прийняття рішень щодо просторового планування, як ключовий елемент сталого розвитку на місцевому рівні. Бажано після захисту дисертації направити висновки та рекомендації у відповідні державні та громадські організації для впровадження результатів у нормативні документи.

Не зважаючи на зроблені зауваження та побажання, результати представленого дисертаційного дослідження відзначаються науковою новизною і мають обґрунтований характер. Загалом робота виконана на високому рівні і може вважатися суттєвим вкладом у розвиток архітектурно-містобудівних рішень для сільських територій. Усі зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують наукової цінності дисертації.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Дисертація Михіденко Марти Олександрівни «Принципи функціонально-планувальної організації сільських територій у приміській зоні м. Києва» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зокрема пп. 5, 6, 7, 8, 9. В даній дисертації

дотримані всі правила академічної доброчесності. Вона є завершеним науковим дослідженням. Отримані в роботі наукові положення і практичні результати свідчать про вагомий особистий внесок автора у науку.

Загальний висновок

Дисертаційна робота цілком відповідає спеціальності 191 «Архітектура та містобудування», оскільки зосереджена на проблематиці функціонально-планувальної організації сільських територій – одному з фундаментальних напрямів містобудівного аналізу та проєктної практики.

Дисертація Михіденко Марти Олександрівни «Принципи функціонально-планувальної організації сільських територій у приміській зоні м. Києва» є самостійною, цілісною та завершеною науково-дослідною роботою, яка вирішує важливу науково-практичну проблему функціонально-планувальної організації сільських територій у приміській зоні головного міста України.

Робота відзначається високим рівнем наукової новизни, теоретичною і практичною значущістю, повнотою аналізу, глибоким опрацюванням джерел і належною апробацією результатів.

Вважаю, що дисертація Михіденко Марти Олександрівни «Принципи функціонально-планувальної організації сільських територій у приміській зоні м. Києва» відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії...», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми КНУБА з спеціальності 191 – Архітектура та містобудування, а її автор Михіденко Марта Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Рецензент,
доктор архітектури, професор,
завідувач кафедри ландшафтної
та туристично-рекреаційної архітектури
Київського національного університету
будівництва і архітектури

Віктор ЯЦЕНКО

Підпис Яценко В.О. завіряю.

*Заступник начальника
будівництва*

В.О. Яценко